

Bediüzzaman'a göre birlikte yaşamamanın formülleri

Cefer Kaysıcı
Dr.

Özet

Bu küçük çaplı çalışmada Bediüzzaman Said Nursi'ye göre bir arada yaşamamanın formülleri tespit edilmeye gayret edilmiştir. Bediüzzaman bu formülleri ortaya koyarken kendisine Kur'an-ı Kerim'i me'haz yapmıştır. Ortaya konan birçok çarenin içerisinde biz müsbet hareket, İslami yaşantı, adalet, kardeşlik,iktisat, siyasi denge ve azınlık hakları konusundaki tespitleri nazarlara sunmaya çalıştık. Daha ele alınması gereken birçok tespit ve başlığın olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu çalışmamız ideal ve tam bir çalışma olarak takdim edilemez. Ancak birtakım hakikat parıltıları gözlere yansiyabilir. O da bize değil, Kur'an'a ve onun bu asırdaki yorumu olan Risale-i Nur'a aittir.

Anahtar Kelimeler

müsbet hareket, İslami yaşantı, adalet, kardeşlik,iktisat, siyasi denge, azınlık hakları

Giriş

İnsan fitraten medeni, yani sosyal bir varlık olduğundan, toplumla birlikte yaşama ve hareket etme zaruretindedir. İnsan için nasıl ki toplumla birlikte yaşamak bir zaruretse, içinde bulunduğu o toplumun diğer efradına karşı, onların her türlü hak ve hukukuna riayet edecek şekilde bir hayat tarzı geliştirme ve o çerçevede hareket etme mecburiyeti de vardır. Yaratıcının her insana bahşettiği duygu, latife ve kuvvelerin, sınırsızlığı dolayısıyla her fertteki tezahürü farklılıklar arzettiğinden, muamelatta birtakım zulüm ve haddi aşmaların olması (Nursi, Mesnevi-i Nuriye, s.141) kaçınılmazdır. İşte

Bir başka açıdan
müsbet hareket,
kişinin kendi
mesleğinin
muhabbetiyle
hareket etmesi,
başka mesleklerin
eksikliğini
aramaması,
onların fikrine ve
ilmine müdahale
etmemesi ve
onlarla meşgul
olmaması şeklinde
de tarif edilmiştir.

bu zulüm ve haddi aşmaları ta'dil edecek, aynı zamanda toplumun bütün katmanlarına bir ortak nokta olabilecek külli bir akıl olan din ve o dinin yazılı kurallar mecmuası olan Kitap devreye girecektir ki, O da Kur'an-ı Kerim'dir.

Bediüzzaman Said Nursi, Kur'an-ı Kerim'in bu asırda en güzel şekilde anlaşılmasına ve yaşanmasına vesile olacak bir eser olarak te'lif ettiği Risale-i Nur Külliyyatı'nda ortaya koyduğu evrensel düsturlarla, asrımız insanının bir arada yaşamasını farklı yönleriyle formüle etmiştir. Aslında biz her ne kadar değişik başlıklarla bu meseleyi tasnif etmiş olsak bile, dikkatle bakıldığında her başlık ve tespitin birbiriyle bağlantılı ve ilişkili olduğu görülecektir.

Buna göre, Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu birlikte yaşama formüllerini şu şekilde sıralayabiliriz.

1- MÜSBET HAREKET

Bediüzzaman'a göre, müsbet hareket, menfi hareketin zıddıdır. (Nursi, Emirdağ Lahikası, s.455.) Yine müsbet hareket, sadece Allah'ın hoşnutluğunu temel gaye yaparak imani hizmette bulunmak ve bunu yaparken de yüce yaratıcının vazifesine karışmamak, iman hizmetini yerine getirirken, bu hizmetin temel hedefinin asayışı muhafazayı netice vermesini sağlamak ve yine bu hususta sabır, şükür ve rızayı üç önemli kuvvet olarak içinde ve yaşantısında taşımaktır. Buna göre, müsbet harekete manevi cihad da denilebilir. (Nursi, Emirdağ Lahikası, s.455.)

Yine, "Zahmetten rahmet çıkar." anlayışının iç dünyamıza hâkim olması, olaylara pozitif yaklaşmamızı sağlayacağından, "pozitif düşünce" müsbet hareketin kalbî başlangıcını sağlayabilir. Buna göre, iman ve Kur'an hizmetinde bulunanların, ne kadar büyük zulüm ve haksızlığa uğrarlarsa uğrarsınlar, çektikleri sıkıntıları hakikat-i imaniyenin inkışafına bir vesile görerek, haklarını o zulmedenlere helal edebilmeleri ve intikam sâikasıyla hareket etmeyerek, ele geçen fırsatlara rağmen af yolunu seçmeleri de bir nevi müsbet harekettir. (Nursi, Emirdağ Lahikası, s.317)

Bir başka açıdan müsbet hareket, kişinin kendi mesleğinin muhabbetiyle hareket etmesi, başka mesleklerin eksikliğini aramaması, onların fikrine ve ilmine müdahale etmemesi ve onlarla meşgul olmaması şeklinde de tarif edilmiştir. (Nursi, Lemalar, s. 213.)

Müsbet harekete bu ve benzeri anlamlar yükleyen Bediüzzaman, müsbet hareketin oluşmasını da birtakım şartlara bağlamıştır. Bunlar;

- a) sabır göstermek,
- b) şükür içerisinde olmak,
- c) rıza dairesinde hareket etmek,
- d) ihlaslı olmak,

e) sabır, şükür ve rıza kuvvetini yanımıza alarak niyetlendiğimiz hedeflere yürürken, bu hedeflerin karşısında duranlara da asayışı muhafaza dairesinde, beddua vb. fiillerle mukabelede bulunmadan, bize bahşedilen maddi ve manevi kuvvetleri sadece asayışı muhafaza için istimal etmek. (Nursi, Emirdağ Lahikası, s.455-456)

f) İman ve Kur'an hizmetini maddi ve manevi terakkiyatımıza ve kemalatımıza âlet etmemek, azaptan kurtulma veya cennete girme, dolayısıyla

ebedi mutluluk vesilesi yapmamak, özetle rızay-ı ilahiden başka bir maksat gütmemek. (Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.316)

Bütün bunların yanında Bediüzzaman'a göre müsbet hareketin önündeki en önemli engellerin başında benlik, enaniyet ve hodfüruşluk denilen, sadece kendini beğenme ve övünme gelmektedir ki, bu duygular müsbet hareketin şartlarından olan ihlasın da mâhîsidirler. (Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.459.) Bu hususa en fazla dikkat etmesi gerekenler de, topluma yön veren ve içinde yaşadığı topluma öncülük yapan âlimlerdir. İşte bu noktada böyle bir misyona sahip olan âlimlerin de müsbet hareketten hissesi ;

- 1) İlmini tahakküm (hakimiyet, baskı) vasıtası yapmaması,
- 2) İlmini tagallüb (üstünlük) vasıtası yapmaması,
- 3) Teveccüh-ü nâsı (insanların ilgisini) istememesi,
- 4) Halkın hüsn-ü kabulünü istememesi nisbetinde kabul edilmiştir.

(Nursi, *Lem'alar*, s.175)

Yine sayısal üstünlükleri arkamıza alarak yukarıda sayılan düsturlardan farklı hareket etmek, maksada ulaşmada yüce yaratanın prensiplerine göre hareket etmemek, Bediüzzaman tarafından müsbet hareketin karşısında olmak şeklinde kabul edilmiştir. (Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.457.)

Müsbet hareketin karşısındaki en büyük tehlikelerden birisi de anarşizmdir. Anarşizm menfiliktir, menfi hareket etmektir. Müsbet hareket ise anarşistliğin karşısındadır ve Bediüzzaman'a göre bu büyük tehlikeden,

- 1) Hürmet (saygı)
- 2) Merhamet (acıma-şefkat)
- 3) Haramdan çekinmek
- 4) Emniyet (güven duygusu)
- 5) Serseriliği bırakıp, itaat etmekle uzak durulabilir. (Nursi, *Şualar*, s.307.)

Bediüzzaman yukarıda sayılan bu beş esasın insanlarda bir hareket tarzı haline gelmesiyle, asayişin temel taşının muhafaza edilebileceğini ve kısa bir zamanda çok sayıda insanın bu metotla, vatan ve millete zararsız birer uzv-u nâfi (faydalı bir üye) hâline gelebileceğini beyan etmiştir. Hatta bunun ötesinde Bediüzzaman'ın gerek ders verdiği talebelerinin kısa zamanda davranışlarında meydana gelen olumlu haller, gerekse hapishane yıllarında bu yolla ilgilendiği mahpuslardaki gözle görülen önemli değişiklikler bu metodun fiili bir ispatıdır. Bediüzzaman bütün bu sayılanların ispatını da bizzat Hz. Peygamberin asr-ı saadetine dayandırarak, aslında ortaya koyduğu metodun nebevî bir yol olduğunu, insanlığın maddi ve manevi her türlü sıkıntılarının ancak bu yolla izale edilebileceğini de beyan etmiş olmaktadır. (Nursi, *Sözler*, s.214-222.)

Bütün bunların yanında müsbet harekete, "her ne olursa olsun, mutlak itaat ve boyun eğip uygulama" anlamının verilemeyeceğini, asayiş bozmadan ve karışıklık çıkarmadan, müsbet muhalefet tarzıyla hareket edilebileceğini yine Bediüzzaman'ın ifadelerinden anlamamız mümkündür.

Buna göre, "bir şeyi reddetmek başka, kabul etmemek başkadır." Dolayısıyla Bediüzzaman'a göre hilaf-ı iman bir tarzın (sistem- rejim-kanun) kabul edilmeyip, o hükümle amel edilmemesi müsbet hareketin sınırları içerisinde ki, bu da fikir ve vicdan hürriyetinin bir gereğidir. (Nursi, *Kas-*

Bütün bunların yanında müsbet harekete, "her ne olursa olsun, mutlak itaat ve boyun eğip uygulama" anlamının verilemeyeceğini, asayiş bozmadan ve karışıklık çıkarmadan, müsbet muhalefet tarzıyla hareket edilebileceğini yine Bediüzzaman'ın ifadelerinden anlamamız mümkündür.

Bediüzzaman'a göre Kur'an bir medeniyettir. Birlikte yaşamın yolu Kur'an medeniyetinin gösterdiği hareket tarzını benimsemek, ona tabi olmak ve onu tatbik etmekten geçer.

tamonu Labikası, s.206.)

2- İSLAMİ YAŞANTI

Birlikte yaşama yollarının en başında kişinin kendisini ve toplumun diğer fertlerini yaratan Rabbinin te'sis etmiş olduğu ilahi nizama tabi olması gelmektedir. Zira Bediüzzaman'ın hayat felsefesinde dinin bir boşluk bırakmadığını, yaşamın her alanında dinin bir şekilde hükmettiğini net bir şekilde görmemiz mümkündür. Ona göre istikbal yalnız ve yalnız İslamiyet'in olacak; ve hâkim, hakaik-ı Kur'aniye ve imaniye olacaktır. (Nursi, *Emirdağ Labikası*, s.369.) Yine ona göre akıl, ilim ve fennin hükmettiği istikbalde, elbette akli delillere dayanan ve bütün hükümlerini akla tespit ettiren Kur'an hükmedecektir. (Nursi, *Hutbe-i Şâmiye*, s.79-80.)

Bediüzzaman bütün bu fikirleri ifade ederken dinin yaşanılmasında ve toplumda ortak payda haline gelmesinde soyut ve somut tatbikatları da beyan etmeyi ihmal etmemiştir. Ona göre birlikte yaşamın en önemli formülü olan din, kişinin sadece dünyasını değil, dünyasıyla birlikte ahiretini de aydınlatan ve mamur eden en ehemmiyetli unsurdur.

Ona göre adalet-i mahza olan İslamiyet, İslam milletinin ve toplumunun gerçek saadetini dünya ve ahirette temin edecek yegane sistemdir. Bu ilahi sistemin ihya edilmediği bir toplumda hakiki adaletten bahsedilemediği gibi, toplumun içerisinde ahlaksızlık ve pis hasletler tezahür etmeye başlar. İnsanlığın saadetinin anahtarı olan adalet yalnızca Kur'an'ın gösterdiği yoldur. (Nursi, *Hutbe-i Şâmiye*, s.79-80.) Bu gerçek "Din hayatın hayatı, hem nuru hem esası, ihyay-ı din ile olur, bu milletin ihyası." şeklinde de ifade edilmiştir. (Nursi, *Sözler*, s.658.) Ona göre insan hayatında müsbet hareketin tatbiki, kişinin daha dünyada iken cennet hayatını yaşamasıyla mümkündür ki, o da Kuran-ı Kerim referanslı yaşantının kendisidir.

Dini açıdan müsbet hareketin bir yönü de kişinin Tevhid'e dayalı bir inanç tarzını benimsemesidir. Çünkü Tevhidi kaybeden (İman ve İslam'dan çıkan) artık hiçbir kayıt altına giremeyeceğinden dolayı anarşist olur ki, anarşizm müsbet hareketin en büyük mâhilerindedir. Sonuçta da sosyal hayatın en tahrip edici problemidir.

Bir ferдин hayatının her an, safha ve şartında yüce Allah'ın dinini ve emrini yaşaması ve bunu yaparken de Allah'a güvenebilmesi esastır. (*Talak*, 65/3) Zira mesail-i Şeriat (dini meseleler) rüşvet verilerek müsbet hareket te'sis edilemez. Bilakis toplum kendilerini yaratan Rabbinin talimatları doğrultusunda hareket etmekle en fitri ortak payda ile bir arada yaşayabilir ve müsbet bir toplum haline gelebilir. Müsbet hareketin düşmanı olan istibdadın saikasıyla toplumda, Ye's ve neme lazımcılık baş gösterir. (Nursi, *Hutbe-i Şâmiye*, s.93.)

Bediüzzaman'a göre Kur'an bir medeniyettir. Birlikte yaşamın yolu Kur'an medeniyetinin gösterdiği hareket tarzını benimsemek, ona tabi olmak ve onu tatbik etmekten geçer. Zira, hazır medeniyetin dayanak noktası olan kuvvete karşılık, hakka; hedef-i kastı olan menfaata karşılık, fazilete; mücadele düsturuna karşılık, teavün (yardımlaşma)'e; toplum katmanlarının arasındaki bağlantısı olan başkasını yutmakla beslenen unsuriyet ve menfi milliyete karşılık, dini, vatani ve sınıfı rabitalara; cazibedar hizmeti, heva ve hevesi teşçi ve arzuları tatmin etmeye karşılık, hüdaya tabi olmaya

dayanan bu cihanşümül medeniyet, hazır medeniyetin sonucu olan tecavüz, tezahüm, tenazu, tesadüm'e karşılık, toplumda adalet ve dengeyi, muhabbet ve tecazübü, samimi kardeşlik ve barışı, birlik ve dayanışmayı, yücelme ve manen mükemmelleşmeyi sağlamaktadır. (Nursi, Mektubat, s.458.)

Yine ona göre, nasıl ki bir toplumun ayakta kalabilmesi için İslamiyet'ten çıkan hakiki adalet lazımdır; o toplumun çekirdeği olan insanın da adaleti nefsinde hissetmesinin yolu yalnızca helale şehvetinin olduğu iffet; dini ve dünyevi hukuku için canını feda ettiği, fakat meşru olmayan şeylere karışmadığı şecaat; ve hakkı hak bilip imtisal ettiği, batılı batıl bilip ictinab ettiği hikmet olarak tarif edilen sırat-ı müstakimi (şeriati) tatbik etmesiyle mümkündür. (Nursi, *İşaratu'l - İ'caz*, s.29-30.)Bu ilahi ölçülerin yaşanmadığı bir toplumda humud, fücür, cebanet, tehevür, gabavet ve cerbeze denilen ve ictimai dengeyi alt üst eden ifrat ve tefrit öne çıkarak bir arada yaşamamanın ve toplumsal barışın önünde büyük bir engel oluşturur. (Nursi, *İşaratu'l - İ'caz*, s.29.)

İnsanları İslamiyet'e iştiaklı hale getirecek olan asıl sebep, Müslümanların İslam ahlakının ve iman hakikatlerinin mükemmelliklerini fiilen yaşamalarıdır. Eğer bu gerçekleşse diğer dinlerin tabileri topluluklarla İslamiyet'e dahil olabilirler. Bediüzzaman'ın benimsediği felsefe, " Lisan-ı hal, lisan-ı kal'den üstündür." çizgisidir. Bu çizginin gerçek tatbikatçısı da yüce peygamber Hz. Muhammed'dir ki, O tebliğinde ve dinin tatbikinde daha çok hal diline müracaat etmiş, etrafına örnek teşkil etmiş, böylece kalplerin sevgilisi, akılların öğretmeni, nefislerin eğiticisi ve ruhların sultanı olmuştur. (Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.369, Nursi, *Sözler*, s.216.)

Toplumsal karışıklıkların en önemli sebebi aile müessesinin günümüzde yaralanmış olmasındandır. Bu yarayı tedavi edecek en önemli çarelerden bir tanesi de taaddüd-ü zevcattır. Taaddüd-ü zevcat aile müessesinin selametini temin eden önemli unsurlardan birisi olduğu gibi, başta zina olmak üzere, içtimai fuhşiyatı izale edecek ilahi bir ruhsattır. (Nursi, *Sözler*, s.373.)

Toplumsal barışın teminatlarından bir tanesi de İslam'ın öngördüğü miras sistemidir ki, bu sistem Bediüzzaman'a göre Kur'an adaletinin bir gereğidir. (Nursi, *Sözler*, s. 373.)

Son olarak diyebiliriz ki; iman, ibadet, ahlak, ukubat, muamelat vb. hususlardan mürekkep olan İslam, hayatımızda ne kadar tatbik edilirse, o nispette toplumda bir arada ve selametli bir tarzda yaşamak gerçekleşecek ve bu da iki cihanın saadetine vesile olacaktır.

3- ADALET

Bir arada yaşamamanın en önemli yollarından birisi de gerek ferdi, gerekse toplumsal açıdan adaletin temin edilmesidir. Adalet kavramı Kur'an'ın üzerinde en fazla durduğu ve birçok manayı ihtiva eden hususlardan bir tanesidir. (bkz. *Bakara*, 2/282, *Âl-i İmran*, 3/18, *Nisa*, 4/3-58-135 *İnfitar*, 82/7, *Maide*, 5/8 vd.) Adalet bazen eşitlik, (el-İsfehani, *Müfredatü'l - Elfazı'l - Kur'an*, s.336.) bazen istikamet, (Cürcani, Seyit şerif, *Ta'rifat*, s.98.) bazen itidal, (aynı eser, s.98.) bazen zulmün zıddı, (İbn-i Manzur, *Lisanu'l Arab*, s. 430.) bazen de ihkak-ı hak, yani herkese hakkını vermek (es - Sabuni, Nureddin, *Maturidiyye Akaidi*, Terc. Bekir Topaloğlu, s.188.) olarak anla-

Bir arada yaşamamanın en önemli yollarından birisi de gerek ferdi, gerekse toplumsal açıdan adaletin temin edilmesidir.

Bediüzzaman'a
göre, adalet-i
tâmme denilen,
adalet-i mahza;
zulüm, tagallüb,
tahakküm ve
istibdadın
karşısında
olmaktır.

şılmıştır.

Bediüzzaman'da da adalet anlayışının çok yönlü olarak ele alındığını ve ferdi, ictimai, hukuki, ahlaki, dünyevi ve uhrevi açıdan meseleye ışık tutulduğunu görmekteyiz.

Nitekim O adalet-i mahzayı, "suçun şahsiliğini esas tutarak, yapılan yanlışın sorumluluğunu sadece yapana hamletmek, böylece yüce yaratıcının emrettiği: "Hiçbir günahkar başkasının günahını yüklenemez." (En'am, 6/164.) ilahi prensibine göre davranabilmektir." şeklinde tarif ederken, toplumda meydana gelebilecek bir genelleme yanlışlığını Kur'an referanslı olarak tadil etmiştir. (Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.455.)

Yine aynı ayeti (En'am, 6/164) nazarlara sunarak, bir fertte bulunan câni bir sıfat yüzünden, diğer masum sıfatlarını yok saymamak gerektiğini ifade etmiş, adalet-i mahza anlayışıyla ferdin külli bir tarzda itham edilip cezalandırılması ve dışlanması yanlışlığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda, bu felsefe ile suçun şahsiliğini ön plana çıkararak, suçlunun yakınlarının masumiyet ve muhafazasının gerekliliğini savunmuştur. (Nursi, *Mektubat*, s.255.)

Ona göre, bütününde büyük faydalar, maslahatlar, menfaatler bulunan bir hususta, cüz'i birtakım hatalarla/ hata sayılan sebeplerle mahkum etmeyip imha etmemek adaletin bir ölçüsüdür. (Nursi, *Şualar*, s.307.)

Kur'an-ı Kerim'in " Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesad çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir." (*Maide*, 5/32.) ifadesi, Bediüzzaman tarafından adalet-i mahzanın ve kişisel hakların ser levhalarından birisi olarak kabul edilmiştir. Bu ayete göre, bir masumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir fert dahi, umumun selameti için feda edilmez. Cenâb-ı Hakk nazarında hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selameti için, bir ferdin rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir. (Nursi, *Mektubat*, s.57.)

Bediüzzaman'a göre, adalet-i tâmme denilen, adalet-i mahza; zulüm, tagallüb, tahakküm ve istibdadın karşısında olmaktır. Yine adalet-i tâmme, ihkak-ı hak denilen, bütün varlıklara yüce yaratıcının verdiği var olma ve yaşama hakkı ile, bu hakka tecavüz edenlere karşı dünya ve ahirette vereceği karşılıktır. Buna göre ihkak-ı hak, müsavat yani eşitlik değil, yaratılış kanunlarına göre insana ve diğer varlıklara fitratına uygun cereyan vermektir. (Nursi, *Sözler*, s.570, Nursi, *Lem'alar*, s.174.)

Nasıl ki zulüm, tagallüb, tahakküm ve istibdat, adalet-i tâmme olan beşer fitratının mukteziyatıyla örtüşmez, bunun zıddı olarak hürriyet insan fitratının bir gereği olup, fazilet denilen mahiyet-i beşeriyenin muhafazası, aklın nurlandırılması, kalbin canlandırılması, ruhun ıslahıyladır ki; bu da kainatta câri olan fitrat kanunlarını tatbik demek olup adaletin bir başka yönünü tamamlamaktır (Nursi, *Lem'alar*, s.175.)

İnsanın insanca yaşaması da adalet-i mahza demektir. Bunun tahakkuku da faziletli insanın acz, fakr ve tevazu ile toplum hayatında yerini alması ile gerçekleşebilir. (Nursi, *Lem'alar*, s.175.)

Adalet, toplumda hukukun üstünlüğü, fikir ve vicdan hürriyetinin temin edilmesiyle tahakkuk eder. Evrensel hukuk kaidelerinin mer'iyette olmadı-

ğı, hukukun üstünlüğünün kanunen ve icraaten tatbik edilmediği, bunların yerine icraat ve hükümlerde keyfiliğin ve cebriliğin ağır bastığı, farklı fikir- lere saygı ve tahammülün gösterilmediği toplumlarda adaletten bahsedile- mez. (Nursi, *Şualar*, s.308.)

Yine kanun önünde eşit olması gereken ve icra-i tatbikatta eşit ve ada- letli davranılması iktiza eden toplumun her bir ferdine, milliyeti, inancı, mezhebi, fikri ve zararsız davranışları dolayısıyla ikinci sınıf muamelesi ya- pılırken, mükellefiyette herkesten istenenin istenilmesi, adalete uygun bir hal değildir. (Nursi, *Mektubat*, s.417-418, Nursi, *Şualar*, s.308.) Kanunların arkasına sığınarak, insanları kendilerinin dünya hayatına karıştırmayanla- rın, kendilerinin de o insanların inancına ve ahiretine müdahale etmemesi gerekir. (Nursi, *Mektubat*, s.417-418, Nursi, *Şualar*, s.311-313.)

Haksızlık ve bâtıla karşı meşru bir tarzda itiraz ve müdafaa hak arama- nın bir başka şeklidir.(Haksızlık karşısında veya batıl cereyanların istilasın- da susmak veya çekinmek doğru değildir.) (Nursi, *Lem'alar* s.387.)

Ahiret inancı taşıyan mazlumların dünyada intikam saikasıyla, ortamı karıştıracak fiillerden uzak durup zulmedenleri Allah'a ve ahiret günün- deki büyük hesaba havale etmeleri, bununla birlikte intibaha vesile olması temennisiyle, onların yaptıklarının yanlışlık ve kötü akıbetlerini, çekinme- den yüzlerine haykırabilmeleri adalette bir denge unsurudur. (Nursi, *Şua- lar*, s.311-313.) Zira adalet hakikatin ve hakkın hatırının üstün tutulduğu, hakkın hatırının hiçbir hatıra ve korkuya feda edilmeden haykırılabilirdiği bir yaşam tarzıdır. (Nursi, *Divan-ı Harb-i Örfi*, s.35.)

Bütün bunların yanında Bediüzzaman'ın üzerinde durduğu önemli bir adalet yaklaşımı daha var ki, o da mutlak hayrın elde edilemediği haller- de, "a'zamü's-şer" denilen büyük şerre düşer olmamak adına "ehvenü's-şer" denilen, hafif şerre râzı olmak ve onu tercih etmektir. (Nursi, *Emirdağ La- hikası*, s.458.) Küllün selameti için cüz'ün feda edildiği, cemaat için ferdin hakkının nazara alınmadığı adalet-i izafiye anlayışı, önceki satırlarda ifade ettiğimiz adalet-i tamme, adalet-i mahza veya adalet-i hakiki anlayışıyla aynı seviyede değildir. Buna göre adalet-i mahzanın uygulanması mümkün ise, adalet-i izafiyeye gidilmez, gidilse zulüm olur. (Nursi, *Mektubat*, s.57.)

4- KARDEŞLİK

Bir arada yaşamamanın en güzel formüle edildiği yollardan birisi de fert ve toplumlar arasında tesis edilecek sevgi, kardeşlik, dayanışma, yardımlaşma ve saygının bütün alanlarda gerçek ve samimi bir tarzda tahakkuk etmesidir. Aslında bundan önce ortaya konulan bütün formüller bu sevgi ve saygının tezahürüne bir vesiledir. Bediüzzaman'ın bu başlıkla ortaya koyduğu husus- lar rahatlıkla bundan önce ele aldığımız konuların içerisine derc edilebilir. Kısaca her ne kadar başlıklar, farklılık arzetsede de, ortaya konulan bütün fi- kirler birbirleriyle iç içedir. Bu yönüyle konu kendi içerisinde bir bütünlük oluşturmaktadır.

Bediüzzaman'a göre, insanlar ve özellikle de mü'minler arasında asıl olan birlik ve beraberlik olduğu halde, bu güzel hallere engel teşkil eden ve mü'minler arasında fitne, ayrılık, kin ve düşmanlığa sebep olan âmillerin başında tarafgirlik, inat ve haset gibi olumsuz haller gelmektedir ki, bunlar;

Bediüzzaman'ın üzerinde durduğu önemli bir adalet yaklaşımı daha var ki, o da mutlak hayrın elde edilemediği hallerde, "a'zamü's-şer" denilen büyük şerre düşer olmamak adına "ehvenü's-şer" denilen, hafif şerre râzı olmak ve onu tercih etmektir.

Bediüzzaman'a
göre, birlik ve
beraberliğin
gereği muhabbet
iken, ayrılığın
şe'ni adavettir.
Bu iki hal ise nur
ve zulmet kadar
birbirinden ayrı
ve birbirine zıttır.

- a) Hakikatçe,
- b) Hikmetçe,
- c) İslamiyetçe,
- d) Hayat-ı şahsiyece,
- e) Hayat-ı içtimaiyece,
- f) Hayat-ı maneviyece çirkin, merdut, muzır, zulüm ve zehir olarak görülmüştür. (Nursi, *Mektubat*, s.253.)

Kardeşliğin ve muhabbetin özünde, şahsın saygınlığı ve hayat hakkı saklı tutulmuştur. Hatta şahsın hayatının idamesi ve muhafazası her hal ve şartta korunmuştur. Öyle ki bozuk bir toplumdaki iyi bir insan, o toplumun cezalandırılması bakımından, o toplumla beraber feda edilmemekte ve hayat hakkı korunmaktadır. Bu durum toplum hayatında bu kadar hassasiyetle korunduğu gibi, şahıs bazında dahi aynıdır. Yani bir insanın bazı kötü hallerinden dolayı, onlarca belki de yüzlerce iyi halleri göz önünde bulundurularak, o şahıs feda ve heba edilmemekte, saygınlığı korunmaktadır. (Nursi, *Mektubat*, s.254.)

Bediüzzaman'a göre, birlik ve beraberliğin gereği muhabbet iken, ayrılığın şe'ni adavettir. Bu iki hal ise nur ve zulmet kadar birbirinden ayrı ve birbirine zıttır. Yine Ona göre muhabbet ve beraberliğin gereği, bir insanda bulunan ve çakıl taşları hükmünde olan birtakım hataları yüzünden Kâbe hükmünde olan ve hatalarından kat kat fazla bulunan iyiliklerini kapatmamaları ve bu hatalarından dolayı ona düşmanlık beslememeleri, sosyal hayatta insanların cüz'i ayrılıkları ön plana çıkarıp, bunu iftirak sebebi yapmasından ziyade, yüzlerce beraberliği nazarlara vererek ittifak sebebi yapmalarıdır. (Nursi, *Mektubat*, s.254-255.)

Birlik ve beraberlik, ferdin kendi mesleğinin daha iyi ve güzel olduğunu düşünmesiyle birlikte, başkalarının mesleğinin ve meşrebinin de iyi ve güzel olduğunu kabul etmesini gerekli kılar. Ayrıca insana bir imtihan aracı olarak verilen başta düşmanlık duygusu olmak üzere zahiren olumsuz görünen diğer duygularının kullanımını toplumun diğer fertlerine değil, o duyguların tadiline (mesela düşmanlık duygusuna düşmanlık gibi) kullanmayı iktiza eder. Böylece insan dostlarına karşı mürüvvetkarane muşeret (iyilik içerisinde birlikte yaşama) ve düşmanlarına karşı sulhkarane (barışık) bir tavır alır ki, bu da insanı iki dünyanın rahat ve selametine taşır. (Nursi, *Mektubat*, s.256.)

Bununla birlikte Bediüzzaman'ın dikkat çektiği ve toplum katmanlarında olması kaçınılmaz olan farklı anlayış ve telakkiler ise hakiki ayrılık olarak görülmemiş, ihtilaf ve düşmanlık sebebi sayılmamış; hatta bu hal müsbet ihtilaf olarak isimlendirilmiştir. Ona göre müsbet ihtilaf, toplumda herkesin kendi mesleğinin tamiri ve revacına çalışması demektir ki, bu bakış açısı nebevi bir anlayış olan, "ümmetimin ihtilafı rahmettir." (Acluni, *Keşfü'l Hafa* 1: 66-68) ifadesiyle örtüşmektedir. Bunun zıddı olan menfi ihtilaf ise rahmet olmayıp, başkasının mesleğini garazkarane ve düşmanca bir tahrip ve iptal etme eğilimi vardır ki, bu da İslamiyetçe reddedilmiştir. (Nursi, *Mektubat*, s.258-259.)

Bütün bunlara ilaveten toplumsal barışın en güzel yolları şu formülle ifade edilmiştir.

- a- Allah için sevmek
b- Allah için buğzetmek
c- Allah'ın hükmüyle hükmetmek. (Nursi, *Mektubat*, s.259.)

5- İKTİSAT

Bir arada yaşamanın yollarından birisi de Kur'an'ın ortaya koyduğu iktisadi prensiplere riayettir. Bediüzzaman bu hususta ortaya koyduğu kurallarda da bizzat kendisi öncelikle " sözün özü icâzındadır, kısalığındadır." (Nursi, *Lem'alar*, s.151, Nursi, *Sözler*, s.724.) düsturuyla toplumda maddi ve manevi ayrılıklara sebep olan iktisatsızlığın çarelerini özlü ifadelerle ortaya koymuştur.

Ona göre bir arada yaşamanın iktisadi bir yönü de mevcuttur. Bu da hâcât-ı zaruriye denilen temel ihtiyaçların temin edilmesinin gayretinde olmak, fûruattan sayılan ihtiyaçları, temel ihtiyaç sınıfında görmemek, böylece dünyayı ahirete bilerek ve isteyerek tercih etme tehlikesinden uzak kalabilmektir. Asıl medeniyet anlayışı da bu düsturun içerisinde kalmakla mümkün olabilmektedir. (Nursi, *Emirdağ Labıkası*, s.456 - 457.) Rızk-ı mecazi ifadesiyle de tarif ettiği ve zaruri olmayan ihtiyaçlar sınıfından olan her türlü eşyaya da görenek belası sıfatını vererek, bu eşyanın tedarikinde insanın düştüğü zillet, dilencilik, bereketsizlik, ebedi hayatını ve dini kutsallarını feda etme tehlikesini net bir şekilde gözler önüne sermiştir. (Nursi, *Lem'alar*, s.146.)

Yine ona göre iktisatsızlık (israf), hırsı netice verir. Hırs ise, kanaatsizliği, mahrumiyet ve hasareti, ihlâssızlığı doğurur. Bütün bunlar da tenbelliğe, şükürsüzlüğe, haram yoldan kazanmaya, izzetsizliğe, yardımdan mahrum kalmaya ve uhrevi amellerin zedelenmesine sebep olur. (Nursi, *Lem'alar*, s.149-150.) Görüldüğü gibi kişinin bütün dünyevi ve uhrevi kazanımları iktisatsızlığın sonucunda boşa gitmektedir.

Bu hususu somut hale getirip örneklendiren Bediüzzaman, toplumsal karışıklıkların ve kötü ahlakın kaynağını;

a- Zenginlerle fakirler arasında İslam'ın bir köprüsü olan zekatın ihmali,

b- Faizin iktisadi hayata hakim oluşu şeklinde tespit eder. Ona göre toplumsal hayatı bu sıkıntıdan kurtaracak çare ise, zenginlerin fakire merhamet ve şefkati, fakirin zengine saygı ve itaatidir ki, bu da zekatın dinimizce farz ve faizin haram kılınmasıyla halledilmiştir. (Nursi, *Sözler*, s.373.)

Buna karşılık onun dünyasında iktisat, nimete karşı ticaretli bir ihtiram (saygı) dır, manevi bir şükürdür, nimetlerdeki ilahi şefkate bir hürmettir; bereket, izzet ve tezzet sebebidir. Aynı zamanda iktisat ilahi hikmete uygun hareket etmek ve güzel geçim elde etmenin de kaynağıdır. (Nursi, *Lem'alar*, s.143-145.)

6- SİYASİ DENGE

Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu siyasi ölçüler de en az bundan önce ele aldığımız konular kadar önem arz etmektedir. Zira bazen siyasette yaşanan ölçsüzlükler bir arada yaşamayı ve toplumsal huzuru olumsuz yönde etkilemekte, hatta kişinin imani durumu dahi sorgulanabilir hale gelmektedir. Gerek tarihsel süreçte, gerekse günümüzde yaşanan hadiselerde siyasi

*Bir arada
yaşamının
yollarından
birisi de
Kur'an'ın ortaya
koyduğu iktisadi
prensiplere
riayettir.*

Bediüzzamanın
siyaset
noktasındaki
ilk tavsiyesi
kendisiyle birlikte
hizmet edenlere
veya onlar gibi
imanî hizmette
bulunanlara
olmuştur. Ona
göre iman hizmeti
manevi cihaddır.

tercihinden dolayı kişilerin tekfir ithamına maruz bırakıldıklarını görebilmekteyiz. Gerek İslam Tarihi ve Kelam kaynakları ve gerekse Risale-i Nur, bu hususu delillendiren malumat ve hadiselerle, özellikle Hariciler ve Mu'tezile'nin üzerinden verilen örneklerle doludur. Biz konumuza Risale-i Nur penceresinden baktığımızdan dolayı diğer kaymetli eserleri uzmanlarına havale ederek devam etmek istiyoruz.

Bediüzzamanın siyaset noktasındaki ilk tavsiyesi kendisiyle birlikte hizmet edenlere veya onlar gibi imanî hizmette bulunanlara olmuştur. Ona göre iman hizmeti manevi cihaddır. Manevi cihadı tam tahakkuk ettirmek ve hizmete hem zarar, hem fütur, hem de samimiyetsizlik getirmemek için, ehl-i siyasetle olan mesafenin iyi ayarlanması, dolayısıyla siyasetin vazifesine karışılmaması, siyasetçilerin de hizmetimize karıştırılmamasını tercih etmek gerekmektedir. (Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.458.)

Ona göre toplumda bir arada yaşamak, tarafgirliğin hak namına ve haklılara melce' olmasıyla gerçekleşebilir. Yoksa nefis hesabına taraftarlık, haksızlık hesabına ve haksızlara melce' olabilir. Bu anlayış ise kendi tarafındaki şeytana rahmet, kendi tarafında olmayan meleğe lanet okumaktır ki, bu da menfi ihtilafın bir başka tezahürüdür. (Nursi, *Mektubat*, s.259.)

Bediüzzaman'a göre insanların fikri tartışmalara girmesi normal bir haldir. Zira fikirlerin çarpışmasından hakikat ortaya çıkar. Hakikatin ortaya çıkmasının, çarpışmanın müsbete kanalize edilmesinin ve tartışmanın faydalı bir neticeye ulaşmasının yolu da, fikri çarpışmanın;

- a- Hak namına
- b- Hakikat hesabına
- c- Maksatta beraberlik
- d- Esasta beraberlik

çerçevesinde olmasından geçer. Bu prensipler çerçevesinde meydana gelen farklılıklar müsbet harekete ve doğru neticeye ulaşmaya mani değildir. (Nursi, *Mektubat*, s. 259.)

Bunun zıddına ;

- a- Tarafgirane,
- b- Garazkarane,
- c- Fıravunlaşmış, kötülüğü emreden nefis hesabına,
- d- Kendini beğenme ve şöhrete düşkünlük tarzındaki fikri çarpışmalardan hakikat değil, fitne çıkar. Çünkü bütün bu davranışlar maksatta beraberliğin gerçekleşmesine manidir. (Nursi, *Mektubat*, s. 259.)

Bediüzzaman'ın bu konuda siyasetçilere ve onlara yön verenlere de önemli tavsiyeleri vardır. Ona göre toplumun mutluluk ve refahı ve bir arada yaşamasını en güzel şekilde temin edecek unsurlardan bazıları:

- a) İstibdad-ı mutlaka cumhuriyet namı vermemek,
- b) Dinsizliği veya dinden udul etmeyi rejimle korumamak,
- c) Mutlak sefahate, medeniyet namı vermemek,
- d) Küfrün keyfiliğine dayanan zorlamacı anlayışı kanunlaştırılmamak/kanuna dayandırmamaktır. (Nursi, *Şualar*, s. 329.)

Cumhuriyet, toplumda müsbet hareketi tesis etmektir. Zira cumhuriyetin tarifi ile, müsbet hareketin tahakkuku paralellik arz etmektedir. Bediüzzaman'a göre cumhuriyet

- a) Adalet
- b) Meşveret
- c) Kanunda inhisar-ı kuvvettir.

Bütün bu unsurları tahakkuk ettirmek için Avrupa'ya yönelmek yerine, İslamiyet'in özünde hakim olan bu anlayışları dinimizi yaşayarak ortaya çıkarmak en doğru ve en selametli yoldur. Zira her ne kadar, istidat ve kabiliyet cihetiyle insanlar farklı olsa da, hepsinin yaratıcısının Allah olduğunun bilinmesi ve bu cihetle eşit olduğumuzu idrak etmek hem istibdada bir panzehir, hem de hürriyet anlayışımızı ta'dil etmek olur. (Nursi, *Hutbe-i Şamiye*, s.93.)

7- AZINLIKLARLA MÜSBET İLİŞKİ

Aynı inanca sahip, aynı ırk ve millete mensup bir toplum içerisinde bile bir arada yaşamanın birtakım zorluklarının olduğu göz önüne getirildiğinde, farklı ırk ve inanca sahip olup aynı coğrafyada, bir bayrak altında yaşamanın elbette birtakım zorluklarının olması kaçınılmazdır. Bu durum tarih boyunca hep olmuş ve olmaya da devam edecektir.

İslam tarihi içerisinde Hz. Peygamberin hicretinden sonra, Medine içerisinde bulunan diğer unsurlarla yapılan Medine sözleşmesi, farklı unsurlarla bir arada yaşamanın ve sağlıklı ilişkiler kurmanın İslam geleneğinde var olduğunun bir göstergesidir.

Bediüzzaman da Osmanlı devleti içerisinde yer olan bir azınlık gurup olan Ermenilerle ilişkilerin ölçüsünü ifade ederken, aslında tüm azınlıklarla ilişkileri sağlıklı bir ortamda sürdürmenin formülünü de ortaya koymuş olmaktadır. Ona göre azınlıklarla ilişkilerin ve bir arada yaşamanın ölçüleri şunlardır.

- a) Kendimizi onlardan büyük görmemek,
- b) Onlara dinimizin güzel adaleti ile muamele etmek,
- c) Baskıyı onların üzerinden kaldırmaktır ki baskı düşmanlığın, düşmanlıkta menfi hareketin kaynağıdır.
- d) Onlara barış elini uzatarak ve milli izzetimizi muhafaza ederek onlarla dostluk ve ittifak kurmak.
- e) Eğer düşmanlığa devam ediyorlarsa, kaba kuvvetle değil, fikr-i milliyet, meyl-i terakki ve temayül-ü adalet ile onları mağlup etmek
- g) Onların bizlere düşmanlığının sebebi olan cehalet, zaruret ve düşmanlığı ortadan kaldırmak. (Nursi, *Münazarat*, s. 42-43.)

Sonuç olarak, yaklaşık bir asır önce insanlığa ve İslam alemine sunulan bu reçeteler aynı tazeliğinde, güncelliğini muhafaza ederek bir arada yaşamanın bir formülü olarak elimizde bulunmaktadır. Gücünü ve ilhamını Kur'an-ı Kerim gibi kıyamete kadar muhafaza edilecek evrensel bir kitaptan alan Risale-i Nur ve müellifi Bediüzzaman Said Nursi, o yüce Kitab'ın söndürülmez ışığının parıltısını günümüze taşıyabilmiştir. Eğer biz Bediüzzaman'ın tespitlerini kabul edip uygulanabilir buluyorsak, aslında Kur'an-ı Kerim'in hakkaniyetini de kabul ediyoruz demektir. Zira Bediüzzaman Risale-i Nur külliyatını te'lif etmeye namzet olduğunda "Kur'an'ın sönmez ve söndürülmez bir nur olduğunu bütün dünyaya göstereceğim" hedefi ile yola çıkmıştı. Bugün gelinen noktada hem bu hedefin gerçekleştiği hem de Bediüzzaman'ın Kur'an'dan derlediği bu reçeteye ne kadar muhtaç

Cumhuriyet, toplumda müsbet hareketi tesis etmektedir. Zira cumhuriyetin tarifi ile, müsbet hareketin tahakkuku paralellik arz etmektedir. Bediüzzaman da Osmanlı devleti içerisinde yer olan bir azınlık gurup olan Ermenilerle ilişkilerin ölçüsünü ifade ederken, aslında tüm azınlıklarla ilişkileri sağlıklı bir ortamda sürdürmenin formülünü de ortaya koymuş olmaktadır.

Abstract

We try to determine in this small scale study the formulae of living together according to Bediuzzaman, who has taken the Quran as the only source while doing this. We also tried to present the rulings concerning positive action, Islamic life, justice, brotherhood, economy, political equilibrium, and minority rights covered by many remedies put forward. We can say that there are many topics and rulings that must be dealt with. Therefore this study, far from being ideal and complete, just tries to reflect some sparkles of truth to the eyes. These sparkles of truth belong not to us but to the Quran and its commentary, Risale-I Nur.

Key Words

Positive Action, Islamic life, justice, brotherhood, economy, political equilibrium, minority rights

KAYNAKLAR

KURAN-I KERİM

- Acluni, İsmail b. Muhammed, Keşfü'l Hafa ve Müzili' – Elbas, Beyrut, 1351.
Cürcani, Seyit şerif, Ta'rifat, İstanbul, 1398.
el- Isfehani, Ebu'l – Kasım Ragıb, Müfredatü'l – Elfazı'l – Kur'an, Beyrut, 1972 .
es – Sabuni, Nureddin, Maturidiyye Akaidi, Terc. Bekir Topaloğlu, Ankara, 1980.
İbn-i Manzur, Lisanu'l Arab, Beyrut, tarihsiz .
NURSİ, Bediüzzaman Said, Emirdağ Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Hutbe-i Şâmiye, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2011.
NURSİ, Bediüzzaman Said, işaretü'l – İ'caz, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Kastamonu Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Münazarat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1999.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Sözlür, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1993.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Şualar, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Divan-ı Harb-i Örfi, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2000.
NURSİ, Bediüzzaman Said, Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, Almanya, 1994.